

Parat til uddannelse?

Bjarne Lundager Jensen
Vicedirektør i tænketanken DEA

Line Gry Knudsen
Ph.d., seniorkonsulent i tænketanken DEA

Ungdomsuddannelse til alle har været på den politiske agenda i mange år, og der er enighed om, at der skal satses aktivt på at få flere gennem uddannelsessystemet, hvis vi i Danmark skal være rustet til at møde globaliseringens muligheder og udfordringer. Men frafaldet er stort. Hver femte unge gennemfører ikke en ungdomsuddannelse, og der er grund til at se på, hvordan vi kan hjælpe flere unge med at blive "parate til uddannelse". Denne artikel præsenterer nogle af de vigtigste udfordringer for de unge frafaldstruede og anbefaler en bedre afklaring af deres uddannelsesvalg.

Vores arbejdsmarked er under hastig forandring. De ufaglærte job forsvinder til lande, hvor arbejdskraften er billigere. Det er konsekvenserne af globaliseringen – og vi har sikkert kun set begyndelsen af det. Det er derfor nødvendigt, at langt flere danske unge får en uddannelse. Men som denne artikel viser, er de unges vej gennem uddannelsessystemet præget af mange omvalg og – for en stadigt stigende gruppe – også af deciderede frafald. 97,5 procent af en ungdomsårgang begynder på en ungdomsuddannelse, men fire ud af fem er ikke parate til at komme sikkert i mål, og efter ti år har denne gruppe (20,9 procent af en årgang) stadig ikke fået afsluttet en ungdomsuddannelse. Forskning viser, at unge uden uddannelse er langt mere udsatte senere i livet (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011).

I denne artikel går vi bag de dystre tal fra frafaldsstatistikken og fortæller nogle af de unge frafaldstruedes historier, og vi ser på de største udfordringer, de unge møder. Endelig kommer vi med anbefalinger til, hvordan vi kan designe en indsats, der skal hjælpe flere unge sikkert igennem uddannelsessystemet. Vi sætter særligt fokus på tre indsatsområder: 1) De frafaldstruede skal hjælpes til en bedre afklaring, 2) der skal være bedre samarbejde mellem aktørerne på uddannelsesområdet, og 3) udvikling af et uddannelsesalternativ til de demotiverede unge skal udvikles.

Artiklen er baseret på en stor undersøgelse gennemført i 2011.¹ Der er blandt andet foretaget dybdegående interview med 34 frafaldstruede unge fra fem udvalgte skoler. Vi har talt med unge fra htx, hhx og

¹ Undersøgelsen er en del af tænketanken DEA's projekt "Hvor går vejen til 95 pct.?" og er refereret i rapporten *Parat til uddannelse – de unge frafaldstruede og deres uddannelsesrejse* (DEA 2011). I projektet anvendes primært kvalitative metoder til at fremskaffe viden om de unge frafaldstruedes situation. Vi har lavet antropologisk feltarbejde på udvalgte skoler og foretaget dybdeinterview med i alt 34 unge i alderen 16-23 år, de fleste af dem har vi også mødt i deres hjem. En del af de interviewede har også vist os deres skoler og givet os et indblik i, hvordan deres hverdag på uddannelsen er eller har været. Derudover er der foretaget interview med otte lærere, fem studievejledere, fem ledere samt to psykologer, der har været tilknyttet en af de skoler, vi har besøgt. Vi har talt med unge fra såvel gymnasiale uddannelser som erhvervsuddannelser, og de er udvalgt i tæt samarbejde med studievejledere på de deltagende skoler. Alle respondenter er anonymiseret.

EUD.² Derudover har vi interviewet 20 lærere, psykologer, ledere og vejledere på de skoler, vi har besøgt.

Undersøgelsen har fokus på erhvervsuddannelserne, fordi især disse uddannelser står over for en meget stor og kompleks opgave, hvis 95-procent-målsætningen skal nås. For det første skal sektoren kunne levere kvalitetsuddannelser til de unge, så de i fremtiden kan klare sig i konkurrencen på et stadigt mere globalt arbejdsmarked og med stadigt stigende faglige krav. For det andet ser det ud til, at sektoren er blevet opbevaringssted for unge, der ikke ved, hvad de vil, men skal have tiden til at gå med noget. Den skal kunne håndtere unge, der "shopper rundt" for at finde ud af, hvilken profession de skal vælge. Og endelig er erhvervsskolerne det sted, hvor mange sårbare unge kommer for at få en uddannelse.

Sektoren kan ikke løse alle opgaverne alene. Nogle af udfordringerne bør håndteres allerede i folkeskolen. Andre løsninger handler om en bedre overlevering fra folkeskolen til ungdomsuddannelserne. Og endelig kræver nogle af problemerne et nyt samspil mellem forskellige relevante aktører, der har en andel i nutidens unge. UU-vejledere³, sagsbehandlere, erhvervsskoler m.v. skal samarbejde om at sikre, at fremtidens arbejdsstyrke er rustet til fremtidens arbejdsmarked.

Frafaldsproblemet er komplekst, og den indsats, der kan hjælpe én gruppe unge, virker måske ikke på andre. Der er brug for en bredspektret indsats, der kan hjælpe de unge over alle de forhindringer, de kan møde på deres vej gennem uddannelsessystemet.

2 Htx er en forkortelse for "højere teknisk eksamen", hhx står for "højere handelseksamen" og "EUD" står for "erhvervsuddannelser".

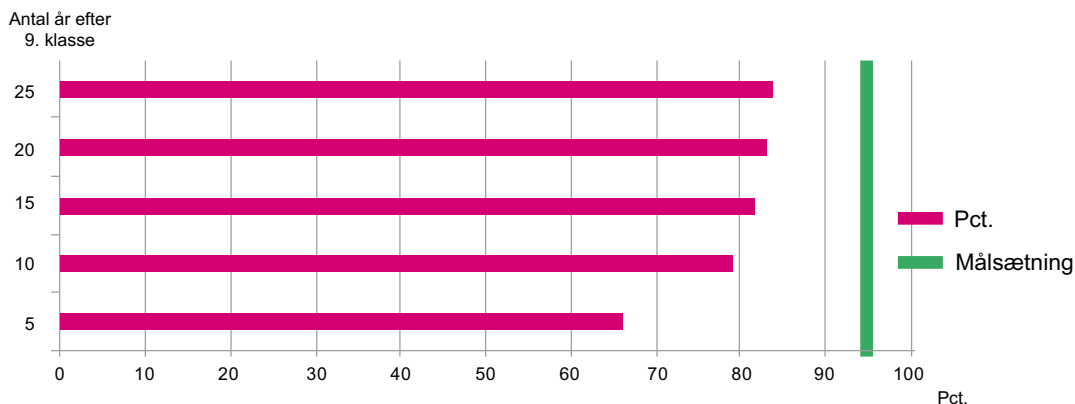
3 En vejleder hos "Ungdommens Uddannelsesvejledning". UU er et kommunalt vejledningstilbud til alle under 25 år.

Hvad er problemet?

Den nationale ambition i Danmark om, at 95 procent af en årgang skal have en ungdomsuddannelse i 2015, har de sidste fem år været et tydeligt pejlemærke for alle aktører på ungdomsuddannelsesområdet. Men trods den fælles viden om at uddannelse til alle er en nødvendighed, viser fremskrivninger, at 20 procent af den ungdomsårgang, der afsluttede folkeskolen i 2009, ikke vil have færdiggjort en ungdomsuddannelse ti år senere. Efter 25 år står 16,2 procent af en ungdomsårgang stadig uden en ungdomsuddannelse. Dermed mangler en stor gruppe unge et godt fundament at bygge deres fremtid på.⁴ Det store frafald på ungdomsuddannelserne bekymrer mange, såvel politikere og forskere som skoleledere og lærere, og det er nødvendigt at se på, hvordan vi kan gøre flere unge parate til uddannelse.

At så mange unge ender uden uddannelse skyldes primært et stort frafald på uddannelserne. 97,5 procent af en ungdomsårgang begynder på en uddannelse, men en del støder undervejs på så store forhindringer, at de vælger ikke at gennemføre det valgte studie. Den store udfordring er altså ikke at få de unge i gang, men at få dem i mål. Det er et alvorligt problem både for samfundet, for uddannelsesinstitutionerne og for den enkelte, at så mange unge af forskellige grunde ikke gennemfører det studie, de

4 Tallene vedrørende gennemførelse stammer fra UVM's profilmodel. Profilmodellen udarbejdes én gang om året og bruges blandt andet til at evaluere målsætningen om, at mindst 95 procent af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2015. Profilmodellen er en avanceret prognose, som fremskriver udviklingen i uddannelsesniveaet for en given ungdomsårgang. I profilmodellen beregnes en gang årligt en ungdomsårgangs samlede uddannelsesstatus, fra de går i 9. klasse og 25 år frem. Beregningerne foretages under antagelse af, at 9. klasse-eleverne i de enkelte årstal på deres vej gennem uddannelsessystemet i de enkelte årstal vil have samme adfærd (for eksempel fuldførelsesprocenter og overgangssandsynligheder mellem de forskellige uddannelser), som er kendt i fremskrivningsåret. Se www.uvm.dk (under "Statistik" og "Andel der får en uddannelse").

Tabel 1: Andel af en ungdomsårgang i 2009, som forventes at opnå en ungdomsuddannelse

Kilde: UVM's profilmodel 2009

troede skulle bringe dem sikkert ind på arbejdsmarkedet.

Manglende uddannelse koster

Når man spørger, hvad det koster, at unge ikke får en uddannelse, lægger det op til et svar i kroner og øre. Den økonomiske udfordring, der knytter sig til denne problematik, har dog mange dimensioner. En nylig undersøgelse foretaget af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011) viser således, at unge, som ikke har gennemført en ungdomsuddannelse, er mere udsatte på en lang række områder. Eksempelvis står 30 procent af de unge uden ungdomsuddannelse uden beskæftigelse 20 år efter folkeskolen. For unge med en ungdomsuddannelse er tallet 10 procent. Unge uden en ungdomsuddannelse har også større sandsynlighed for at skulle modtage kontanthjælp eller førtidspension. Det giver alt andet lige et dårligt udgangspunkt for den enkelte ikke at have en ungdomsuddannelse i bagagen.

Det faktum, at så mange unge ikke gennemfører deres påbegyndte ungdomsuddannelse, er ikke kun en belastning for de unge selv, men i høj grad

også for samfundsøkonomien. Hvis man alene ser på erhvervsuddannelserne og kun medregner taxametermidler, har Dansk Arbejdsgiverforening (2009) anslået, at frafaldet koster 750 mio. kroner i udløste taxametermidler for elever, som påbegynder, men ikke gennemfører et erhvervsuddannelsesforløb. Herunder udgør omvalg 320 mio. kroner.

Det er dog ikke kun spildte taxametermidler, der vejer tungt på det nationale regnskab. Unge, som har gennemført en ungdomsuddannelse, bidrager med over 400.000 kroner til de offentlige finanser, fra de er 25-31 år, mens unge uden en ungdomsuddannelse kun bidrager med 500 kroner i samme periode (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2009). Disse tal understreger vigtigheden af, at vi får flere unge gennem ungdomsuddannelserne, end det er tilfældet i dag. Vi har ganske enkelt ikke råd til andet.

Tabel 2: Fuldførelsesprocent på ungdomsuddannelserne

Kilde: UVM's databank⁵

Frafaldets omfang

Det er tydeligt, at der er en gevinst at hente både for den enkelte og for samfundet, hvis flere gennemfører en uddannelse. Hvis man ser på gennemførelsesprocenterne på de forskellige typer ungdomsuddannelser hver for sig, står det klart, at særligt erhvervsuddannelserne har svært ved at holde på de unge.

Det almene gymnasium (stx), der tiltrækker 60 procent af de unge, har en gennemførelsesprocent på 87. Herefter følger hf, hhx og htx med gennemførelsesprocenter på mellem 70 og 76. Som det ses af tabel 2, er den samlede gennemførelsesprocent på erhvervsuddannelserne 54. Ser man på udviklingen i frafaldet fra EUD over de sidste cirka 20 år, er der et tydeligt billede af, at antallet af unge, der afbryder deres studieførløb, desværre er støt stigende. Godt 20.000 faldt fra EUD i 1991 mod cirka 36.000 i 2009 – dog med et lille fald siden 2008. Antallet af fuldførte på EUD er, med store udsving, nu det samme (cirka 105.000 personer), som det var i 1991 (Danmarks Statistik 2011).

Frafald eller omvalg?

Når de unge afbryder deres ungdomsuddannelse, går mange i gang med en anden uddannelse inden for et år eller to. Dermed bør man retfærdigvis tale om et omvalg, og hvis man ser på de unges valg af uddannelse efter et afbrudt uddannelsesforløb, tegner der sig nogle interessante mønstre.

Efter et frafald fra en gymnasial uddannelse som stx, hhx og htx begynder mellem 30 og 40 procent ikke på en ny uddannelse, mens dette tal ligger på 72 procent for de unge, der falder fra EUD. Med andre ord er det erhvervsuddannelserne, der er hårdest ramt, også når det gælder andelen af unge, der dropper fra uden at påbegynde en ny uddannelse.

Unge, der falder fra de gymnasiale uddannelser, er altså i stort omfang omvælgere, der godt ved, hvad de vil i stedet for. På EUD er virkeligheden en anden. Falder man fra her, er det oftere til en tilværelse uden uddannelse.

⁵ Se www.uvm.dk ("Statistik" og "Databanken").

En undersøgelse fra AKF (Jensen og Larsen 2011)⁶ viser, at unge, der vælger EUD, ser deres uddannelse som et middel til at komme ind på arbejdsmarkedet og ud og tjene penge i langt højere grad end de unge, der vælger den gymnasiale vej. De sidstnævnte er i langt højere grad påvirket af, hvilken uddannelse deres venner vælger og af lærernes rådgivning.

Unge, der vælger EUD, fordi de er "skoletrætte", har større risiko for at falde fra end de unge, der ikke angav at være skoletrætte efter grundskolen. Alligevel klarer mange skoletrætte sig igennem EUD, hvilket kan tyde på, at det praksisnære element alligevel formår at motivere de unge. Undersøgelsen fra AKF påpeger også, at de "beskæftigelsesambitiøse" og "fagligt interesserede" unge har større chance for at gennemføre end dem, der begrundet deres uddannelsesvalg med "muligheden for at tjene penge". Måske er disse unge faldet fra for at få et job i stedet (Jensen og Larsen 2011)?

Tvivlerne

Hele 57 procent af de unge EUD-studerende, der er adspurgt i AKF's undersøgelse, angiver, at de ikke ved folkeskolens afslutning havde et konkret job som perspektiv for valg af uddannelse. Sammenholdt med den viden, at det er de unge med interesse for deres fremtidige arbejdsliv, der har størst sandsynlighed for at gennemføre, tyder det på, at der er brug for en bedre afklaringsproces for de unge, inden de starter på EUD. De skal med andre ord have bedre vejledning, ikke kun om de forskellige uddannelser, men også om de forskellige jobmuligheder, som uddannelserne leder til. AKF's analyse peger på mere erhvervspraktik og bedre samarbejde mellem folkeskolen og erhvervsuddannelserne som vejen frem.

⁶ Undersøgelsen er lavet på baggrund af tal fra forløbsdatabasen Pisa-L, der samler viden om unge af årgang 1984. Data er indsamlet i 2000 og 2004. Disse tal er suppleret med en surveyundersøgelse fire år efter grundskolens afslutning.

De unges færdigheder ved afslutning af folkeskolen har ikke overraskende stor betydning for deres valg af uddannelse derefter. Unge med gode boglige evner søger generelt mod de gymnasiale og mere akademisk orienterede uddannelser, mens erhvervsuddannelsernes fokus på praksis tiltrækker unge med mindre stærke boglige evner. Også forhold som folkeskoleelevernes egne oplevelser af for eksempel "læselyst", "faglig selvtillid" og "faglig selvopfattelse generelt" adskiller eleverne, der senere vælger en gymnasieuddannelse, fra dem, der vælger EUD. EUD-eleverne var i deres folkeskoletid generelt mindre motiverede for at læse og havde mindre faglig selvtillid end de elever, der senere valgte en gymnasial uddannelse (AKF 2011).

Det faglige niveau spiller altså en væsentlig rolle i de unges valg af uddannelse og påvirker ligeledes deres sandsynlighed for at gennemføre, men også andre faktorer påvirker deres vej gennem uddannelsessystemet.

Sideløbende med det øgede fokus på at få flere igennem uddannelsessystemet er der også opstået en øget bevidsthed om, at det ikke kun er de unges faglige kompetencer, der sætter dem i stand til at gennemføre en uddannelse. At være parat til at begynde og gennemføre en uddannelse handler i høj grad også om faktorer af mere personlig eller social karakter.

På Center for Ungdomsforskning (CEFU) ved Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet, har man med udgivelsen *Den svære ungdom* (Nielsen et al. 2010) sat fokus på denne gråzone af unge, der, som det beskrives, er blevet "diskrete problembærere" med en reference til psykolog Ida Kocks arbejde. De diskrete problembærere er børn og unge, der ikke taler højt om de problemer, de bærer på, men lader, som om der ikke er noget galt. Det gør de

måske, fordi der er et stort forventningspres på unge i dag – et forventningspres, de ikke ved, hvordan de skal håndtere eller sige fra i forhold til (Kock 2010).

Hvis vi vil have flere – og måske endda alle – med på uddannelsesvognen, er det vigtigt at huske, at de tiltag, der designes til at hjælpe flere unge igennem uddannelsessystemet, skal tage højde for nogle andre udfordringer end dem, vi håndterer i dag.

For at kunne bidrage til udviklingen af de tilbud, der bør designes for at hjælpe de unge sikkert igennem deres uddannelsesrejse, er der brug for bedre viden om, hvilke udfordringer de unge møder på deres vej. Interview med 34 unge frafaldstruede og en række lærere, psykologer, ledere og vejledere har givet et indblik i de unges situation. Data fra de mange interview er analyseret og samlet i fem indsigter, der blandt andet kan anvendes til at kvalificere debatten om uddannelsesparathed.

Indsigt 1: Valg af uddannelse er en rejse

De unge, vi har talt med, er ikke i tvivl om, at de skal have en uddannelse. De mener, det er den eneste mulighed, hvis de selv skal være med til at bestemme, hvad de skal bruge deres liv til. Selv de unge, hvis forældre ikke har en uddannelse, har en klar opfattelse af, at uddannelse er vejen frem.

Tvivlen kommer, når det handler om, hvilken uddannelse de skal vælge. Det helt store problem for de unge er, at de ikke ved, hvad de kunne tænke sig at blive. Den strategi, de vælger for at løse problemet, er at prøve sig frem. Afprøvningen sker ved at teste forskellige uddannelser og for nogles vedkommende at have forskellige job undervejs. Nogle unge hopper fra, hvis de ikke synes uddannelsen, herunder praktikken, lever op til deres forventninger, andre vælger at blive og gennemføre, selv om de ved, at de bagefter vil begynde på en ny uddannelse.

95-procent-målsætningen er et udtryk for, at man gerne ser, at så mange unge som muligt gennemfører en uddannelse – og helst så hurtigt som muligt. Som uddannelsesforsker Mette Pless påpeger, hviler denne logik på en forestilling og et ideal om en "normalovergang" i forhold til unges uddannelsesvalg og overgangsprocesser, som er direkte og lineær (Pless 2009).

Men en række empiriske undersøgelser – og nu også denne undersøgelse – peger på, at den lineære "normalovergang" måske ikke længere er så "normal", og at der er et stykke vej fra politiske idealer om unges direkte vej gennem uddannelsessystemet til de unges faktiske adfærd.

For de unge, der vælger tekniske erhvervsuddannelser, er der flere ting, der gør valget endnu sværere. De er meget unge – cirka 16 år og lige gået ud af folkeskolen. De er midt i puberteten med alle de udfordringer, det giver, og er først lige ved at finde ud af, hvem de er. Fagligt føler de, at de skal vælge en profession for livet, hvilket er et stort pres på dette tidspunkt i deres liv.

De unge, der vælger den gymnasiale vej, og som først skal tage det endelige uddannelsesvalg efter gymnasiet, har lidt flere år til at finde deres egen identitet og til at afprøve flere job ved siden af studierne. Dertil kommer, at nogle vælger at tage et sabbatår, hvor de dels udskyder valg af videregående uddannelse, dels får endnu et år at udvikle sig i. Som en lærer kommenterer: "Jamen, herreste gud. Man kommer på gymnasiet og har tre år til at gå og pille sig selv i navlen – nå, hvad synes jeg nu, jeg har lyst til, hvordan udvikler jeg mig osv. På teknisk skole giver man dem 20 uger! Og så skal de ud og afrettes af en mester. Og det er jo en helt anden verden. De skal ud og agere medarbejder på en arbejdsplads i

stedet for elev på en skole. Det kræver altså meget, hvis man er 16 år!”

Der er en klar tendens til, at jo ældre de bliver, jo mere afklarede og parate bliver de unge til dels at træffe et valg af uddannelse, dels at gennemføre den. En 19-årig ung mand, som har gennemført et grundforløb som mekaniker efter at have prøvet forskellige uddannelser, siger: ”Jeg sagde bare til mig selv, at denne gang ville jeg bare igennem. Jeg vil ikke ende på kontanthjælp – det er bare for pinligt.”

En anden 23-årig mand, der gennemførte htx efter en pause på halvandet år, hvor han arbejdede og var i militæret, fortæller: ”Jeg var fuldt motiveret denne gang. Jeg lavede alle lektier og ekstra oveni – jeg havde det højeste snit i klassen. Jeg følte mig bare mere moden, at jeg havde et ansvar over for skolen og mine egne ting.” Livserfaring og det at have fået kendskab til forskellige uddannelser udgør et vigtigt element i forhold til at kunne vælge og gennemføre en uddannelse.

Anna
24 år

“ Jeg har også tænkt på, om jeg skal ud og arbejde i en stald efter sommerferien (efter VUC). Sådan som en pustepause og så på universitetet bagefter ... Jeg vil ikke odelægge det for mig selv ved at springe direkte ud i det efter det her. Så vil jeg hellere gå ind til det, hvor jeg virkelig har lyst til at kæmpe for det.”

9. KLASSE   ARBEJDER MED HESTE   HG   ARBEJDER PÅ STUTTERI   DENTAL COLLEGE   VUC

UDDANNELSESREJSEN

Anna har været i gang med enten uddannelse eller arbejde, siden hun gik ud af folkeskolen. I modsætning til de andre respondenter har hun faktisk også gennemført en ungdomsuddannelse – HG. Hun har arbejdet imellem uddannelserne og vil måske gøre det igen for at undgå skoletræthed. Arbejdet med heste har også været med til at afklare hendes valg.

Indsigt 2: Nærmiljøet inspirerer

til valg af uddannelse

Påfaldende mange af de uafklarede unge henter inspiration til valg af uddannelse fra nogen, de kender. På den måde søger de svaret hos andre i stedet for hos sig selv. De unge, der er uafklarede om, hvilken uddannelse de vil begynde på, henter inspiration til valget i nærmiljøet.

Typisk er der tale om, at de kender en veninde, bekendt, kæreste eller lignende, som er eller har været glad for at gå på en bestemt uddannelse. De kan også lade sig inspirere af deres forældre. Og da de ikke rigtig selv ved, hvad de vil, vælger de at begynde på samme uddannelse og håber på, at den også vil være noget for dem: "HG var bare lige mit første valg, fordi min storesøster går deroppe." En anden

supplerer: "Jeg ville gerne i gang med et eller andet. Så snakkede jeg med en veninde, der havde gået på Dental College og var glad for det. Og så så jeg, at de søgte elever til grunduddannelsen."

Det er påfaldende, hvor lidt de unge overvejer, hvad de selv har lyst til, hvilke interesser og kompetencer de har, og hvad der ellers kunne motivere dem til at gennemføre en uddannelse. I stedet forsøger de ofte at finde svaret hos andre.

På baggrund af interviewene har vi afdækket, at nogle af de unge rent faktisk har interesser, som godt kunne angive retningen for deres uddannelsesvalg. Det har de bare ikke selv tænkt over, og derfor har de heller ikke nævnt det over for UU-vejlederne, som på den anden side heller ikke har fundet frem til dem.

Signe
21 år

“ Jeg startede på SOSU, fordi min mor syntes, det var en god ide. Jeg gad ikke selv, men ville gerne være pædagog og startede på grundforløbet. Stoppede så efter et halvt år, fordi det var for hårdt. Havde under alle omstændigheder for højt fravær, men skolen gjorde ikke noget, fordi jeg samtidig fik konstateret depression og blev sygemeldt.”

9. KLASSE   10. KLASSE   SOSU HJÆLPER   AOC HADERSLEV   HF HORSENS   ERNÆRINGSASSISTENT HORSENS OG AABENRAA   DENTAL COLLEGE

UDDANNELSESREJSEN

Signe kæmper med at finde den rette hylde og har flere gange oplevet større og mindre kriser, der sammen med oplevelse af nederlag har ført til frafald.

Indsigt 3: Der er en overrepræsentation af sårbare unge på erhvervsuddannelserne

Af undersøgelsen fremgår det, at nogle af de sårbare unge i løbet af deres uddannelsesrejse forsøger at tage en gymnasial uddannelse. Det lykkes for nogle af dem, men de fleste kommer tilbage til enten de tekniske erhvervsuddannelser eller andre mindre boglige og korte uddannelser. Det giver nogle særlige udfordringer for erhvervsskolerne, at flertallet af de sårbare unge vælger at tage deres uddannelse hos dem, fordi de ofte har brug for en eller anden form for støtte – enten fagligt eller i form af mere voksenkontakt m.v. for at kunne gennemføre en uddannelse.

Der kan også spores en vis uenighed om, hvad der er skolens rolle, og hvor langt man skal gå for at imødekomme de unges behov. Nogle skoler mener, der er grænser for, hvad man skal gøre. Andre er indstillet på at gå langt for at fastholde de unge. To forskellige ledelsesrepræsentanter udtaler: "Jeg synes ikke, man skal ringe eleverne op for at få dem til at komme. Det er urimeligt. Det næste bliver, at man skal til at smøre madpakker." Og: "Det er vigtigt med menneskelig opmærksomhed. Vi tilbyder morgenvækning. Der er også nogle, der skal komme forbi og sige godmorgen. Jeg går også en runde i klasserne et par gange om dagen. Jeg lærer deres navne og følger op på de ting, der har været."

Blandt disse sårbare unge viser der sig to typer af årsager til, at de bliver frafaldstruede – de permanente og de midlertidige kriser.

Midlertidige kriser er forskellige hændelser, der rammer de unge, som ellers er velfungerende. De fleste magter at takle krisen og derefter komme videre i deres liv, men opstår den midlertidige krise på et uheldigt tidspunkt, kan også den være årsag til, at de enten falder fra deres uddannelse eller i en periode har været frafaldstruede.

De permanente kriser opstår, fordi de unge har været udsat for oplevelser, hvis følgerikninger ikke forsvinder igen, men får store konsekvenser for dem. Nogle af de unge er blevet mobbet i folkeskolen, én har udviklet en personlighedsforstyrrelse, der betyder, at hun har meget negative tanker om sig selv. Hun er ved at tage en videregående uddannelse og klarer sig, men ifølge læger vil hun aldrig blive helt helbredt. En anden har udviklet skizofreni, ifølge ham selv også på grund af mobning: "Jeg er depressiv og hører stemmer. Jeg kan bare ikke noget. Jeg har aftalt med psykiateren, at jeg snart skal begynde at arbejde fem timer om ugen."

En anden igen er blevet misbrugt af sin far som barn, og hun har fået men i form af lavt selvværd, og at hun har svært ved at stole på andre: "Jeg fik konstateret angst, og min depression brød ud igen. Jeg kunne ikke komme op om morgenen og havde det skidt."

Alle disse oplevelser har givet de unge nogle ar på sjælen, som præger dem og spiller en negativ rolle i forbindelse med valg og gennemførelse af en uddannelse. Nogle af dem har skiftet uddannelse mange gange, og skiftene er for deres vedkommende et udtryk for dybere personlige problemer snarere end en almindelig afklaringsproces.

Indsigt 4: De unge holder problemer for sig selv

Som det er fremgået, skyldes frafald og omvalg for manges vedkommende problemer af forskellig art. Et gennemgående træk hos de unge, vi har talt med, er i den forbindelse, at de holder problemerne for sig selv. Det gjorde de i folkeskolen, og de fortsætter med at gøre det på ungdomsuddannelsen.

Der er forskellige grunde til, at de skjuler problemerne. Det kan være, de er flove over at have problemer, eller også fordi de gerne vil skåne deres forældre.

Ofte tror de, at de er de eneste i verden, der har problemer.

Eftersom de ofte holder problemerne skjult, skal uddannelsesinstitutioner være opmærksomme på, at de måske i første omgang angiver nogle andre ting som årsag til deres fravær. Det kan typisk være emner som økonomi, for lang transport m.v.

Nogle af de unge holder problemerne for sig selv, fordi de vil skåne forældrene. En af de unge pigers biologiske far er alkoholiker og svær at være sammen med. Han foreslår, at de mødes på værtshuse, når han skal mødes med sin datter. Men nogle gange kommer han slet ikke. Han kan også finde på at lyve om forskellige ting: "I 9. klasse havde jeg det svært. Tænkte på at begå selvmord. Jeg skulle bare have aggressionerne ud og skar i mig selv. (Talte du med nogen om det, din mor for eksempel?) Nej, jeg ville ikke gøre hende ked af det. Hun ville bare tro, at hun ikke er god nok – og det er hun."

En anden kunne ikke følge med fagligt, men syntes, det var flovt at spørge, fordi han følte, han var den eneste, der ikke kunne følge med: "Jeg kunne ikke følge med i matematik, og jeg kunne ikke lide at spørge om hjælp, når alle de andre havde forstået det, for jeg var bange for at virke dum."

Endnu et eksempel er en af de unge, som blev mobbet i folkeskolen. Han mener selv, at det er grunden til, at han begyndte at høre stemmer i slutningen af 10. klasse. Han er bange for stemmerne, men tør ikke sige det til nogen. Først da han forsøger at begå selvmord, fordi han ikke kan holde det ud mere, fortæller han lægerne på hospitalet om stemmerne: "Jeg vidste jo godt, at det ikke var helt normalt. Derfor fortalte jeg det ikke til nogen."

Computeren er for nogle et yndet tilflugtssted, når problemerne bliver for store og uoverskuelige: "Jeg kunne ikke overskue alle lektierne. Så jeg endte med at spille computer i stedet for."

Indsigt 5: Opdagelse af problemer fastholder unge i uddannelse

Den vigtigste fastholdelsesfaktor, som er blevet identificeret i undersøgelsen, er, når skolen opdager, at eleverne har et problem og hjælper til med at løse det. Skolerne opdager typisk, at der er problemer via de unges adfærd – manglende afleveringer, dårligere karakterer, udeblivelse, tristhed m.v.

Der hviler et stort ansvar hos uddannelsesinstitutionerne i forhold til at finde ud af, om de unge mennesker har problemer. Skolernes medarbejdere er for mange af de unge nogle af de vigtigste voksenkontakter, de unge har på dette tidspunkt i deres liv, hvor de typisk er ved at løsrive sig fra forældrene – eller vælger at skjule problemerne for dem.

De næste fastholdelsesfaktorer er gode lærere og klassekammerater: "På andet år fortalte jeg mine studiekammerater om mine problemer. De overtalte mig til at blive på studiet nu, hvor jeg var kommet så langt. Og så begyndte de at hjælpe mig med lektierne."

Det sociale miljø er vigtigt, fordi et godt miljø gør, at man for det første får lyst til at komme om morgenen. Derudover kan det afhjælpe problemer, hvis man kan tale om dem. En af de interviewede psykologer fortæller, at i de velfungerende klasser bliver nogle problemer nærmest kapslet ind, mens i dårligt fungerende klasser får unge med problemer det endnu værre.

Hvis lærerne ikke får skabt en god relation til en elev, lukker eleven af for læreren og dermed også for læring. Konsekvensen er en følelse af ikke at kunne

finde ud af det, og så er man mere tilbøjelig til at give op og måske falde fra.

Der kan være flere måder, hvorpå skolerne typisk opdager, at de unge har et problem. Enten er det den enkelte lærer, der lægger mærke til, at noget er galt – for eksempel ved en ændret adfærd eller pludseligt dårlige karakterer. Eller også opdager eksempelvis studievejlederne det i fraværstatistikken, hvis skolen har en sådan. For de gymnasiale uddannelsers vedkommende er der yderligere en indikator, der kan være tegn på, at der er noget galt – nemlig manglende afleveringer. Som en af de unge fortæller: "Vi fik et nyt fraværssystem, og så blev alle med for højt fravær indkaldt til samtale."

Indkaldelse til samtale på grund af fravær har en god effekt på nogle af de unge, fordi de for det første ikke er klar over, at de har for meget fravær: "Jeg fik en skriftlig advarsel på grund af fravær, men den blev trukket tilbage, fordi jeg brød sammen og fortalte, at det hele skyldtes mine forældres skilsmisse."

Men derudover er en fraværssamtale en god anledning til at få en snak om problemerne. Vi mødte en skole, som indkaldte eleverne allerede få uger efter uddannelsesstart, og begrundelsen fra studievejlederen var: "Vi gør det mest af præventive årsager og for at vise, at vi er her."

I det hele taget virker det som en god ide at gøre opmærksom på, at studievejledningen er der, og hvad den kan gøre for de unge.

Indsatsområder

Mange forhindringer står i vejen for, at flere unge gennemfører en erhvervsuddannelse. Indsigterne i denne artikel viser, at der bør og kan gøres meget for, at de unge får en uddannelse. Der er særligt tre områder, hvor der er behov for øget indsats, hvis vi

skal gøre de unge uddannelsesparate – og uddannelserne ungeparate.

De tre indsatsområder er:

1. At skabe bedre afklaring for de unge både i grundskole og på EUD

Der er stor efterspørgsel efter mere vejledning om ungdomsuddannelse, arbejdsmarked og erhvervsliv i udskolingen (7., 8. og 9. klasse). Samtidig viser DEA's undersøgelse af 34 unge frafaldstruede, at de unge i en alder af 15-16 år ofte ikke er parate til at skulle svare på det grundlæggende spørgsmål om, hvad de vil arbejde med resten af deres liv. Dette gælder især for de unge, der vælger en erhvervsuddannelse, og som tidligt skal vælge en karrierevej. Deres rejse gennem uddannelsessystemet bliver derfor lang og præget af omvalg eller direkte frafald.

Vi har som samfund behov for, at de unge gør deres uddannelsesrejse så kort som muligt. De mange omvalg og frafald koster dyrt for både de unge selv og for samfundet. De unge har behov for en bedre støtte til afklaring af deres uddannelsesvalg i både grundskolen, i overgangen mellem skole og EUD og ude på de enkelte erhvervsskoler.

DEA mener, at gode værktøjer til en bedre afklaring og reducere af omveje på uddannelsesrejsen kan være:

- At kommunerne stimulerer skolerne til at sætte UEA-orientering (Uddannelses-, Erhvervs- og Arbejdsmarkedsorientering) på dagsordenen i hele udskolingen, herunder tager medansvar for at etablere et tættere samspil mellem skole og det lokale erhvervsliv.
- Etablering af et korterevarende kursustilbud efter grundskolen, der indeholder en personlig og faglig vejledning, som hjælper den unge til at kunne

tage ansvar for egen uddannelse. Dette kunne udbydes som et sommerskoletilbud til de mange unge, som endnu ikke er parate til at begynde på en erhvervsskole.

- Nyt grundforløb på erhvervsuddannelserne, der i højere grad anerkender, at mange unge ikke er parate til at vælge fag, men har behov for et længere basisforløb, inden de vælger den "rigtige" erhvervsuddannelse.

2. At skabe bedre videndeling og samarbejde mellem relevante aktører

Erhvervsskolerne kan ikke løse frafaldsproblemet alene. Problemet er så komplekst, at det kræver et forstærket samspil mellem alle relevante aktører: grundskolen, UU-vejlederne, erhvervsskoler, ungdomsklubber, jobcentre, forældre og de unge selv.

En afgørende pointe er, at der er forskel på problemerne og dermed også på, hvordan de skal løses i eksempelvis Aalborg og på Lolland. Det indikerer derfor, at der er behov for en tættere kommunal styring, der sikrer udveksling, opsamling og opfølgning på data og viden om unge frafaldstruede.

DEA's undersøgelse af 34 unge viser blandt andet, at mange frafaldstruede går rundt med permanente eller midlertidige personlige kriser. Kriser, som ofte først "opdages" af erhvervsskolerne efter et stykke tid, og som kan være skyld i, at en ung ikke gennemfører en erhvervsuddannelse. I nogle tilfælde eksisterer den fornødne viden om den enkelte unge dog allerede i grundskolen, men bringes ikke i spil på UU-centre eller på erhvervsuddannelserne. DEA's undersøgelse viser også, at når unges kriser "opdages", er det en betydende faktor i forhold til fastholdelse af de unge i en uddannelse. DEA mener, at gode værktøjer til bedre videndeling og samarbejde kan være:

- At kommunerne sætter sig i spidsen for at sikre et systematisk samarbejde mellem aktørerne og skaber mulighed for, at informationer om de unges faglige udfordringer, sociale problemer samt eventuelle diagnoser kan videregives fra grundskole til ungdomsuddannelserne på en juridisk og etisk forsvarlig måde.
- At UU-vejlederne bliver aktive på erhvervsskolerne i samme omfang, som de er i grundskolen, og dermed også får mulighed for at dokumentere årsager til unges frafald og omvalg. En dokumentation og viden, der skal returneres og bringes i spil på UU-centre og i grundskoler.
- At både grundskoler og erhvervsskoler i stigende grad giver mulighed for, at unge med personlige kriser kan blive "opdaget", og at der tages hånd om de unges problemer på tværs af sektorer.

3. At designe bedre alternativer til de demotiverede unge

I dag har vurderingen af unges uddannelsesparathed i slutningen af 9. klasse først og fremmest til formål at fastslå, hvilken vej de uddannelsesparate skal gå i det eksisterende system. I fremtiden bør uddannelsesparathedsvurderingen have større fokus på de unge, der ikke er uddannelsesparate.

Der bør være et tilbud til de unge, der, som forskningen og DEA's analyse viser, ikke er klar til at modtage mere undervisning i det eksisterende skoletilbud. Skal 95-procent-målsætningen være et opnåeligt politisk mål, bør vi afsøge nye alternativer til de ikke-uddannelsesparate eller demotiverede i stedet for at lade dem begynde på en uddannelse, de i bund og grund hverken er interesserede i eller kvalificerede til.

Hvis udbuddet alene er de nuværende ungdomsuddannelser, vil DEA gerne stille spørgsmålstejn ved,

om 95-procent-målsætningen er realistisk. DEA mener, at flere demotiverede kan sikres en ungdomsuddannelse gennem:

- Etablering af nye typer af ungdomsuddannelser, der kan stimulere de demotiverede unge i tæt samspil mellem skoler og virksomheder. I Aarhus eksperimenteres for eksempel med virksomhedsskoler, hvor både skoledel og praksisdel foregår på virksomheden.
- Større anerkendelse af virksomheder, der melder sig til Ny Mesterlære-ordningen. Eksempelvis gennem større refusion af lærlingeløn eller en ordning, hvor virksomhederne får lov at "reklamere" med, at de gennem mesterlæreordningen er med til at løfte en stor samfundsopgave.
- Opsamling og spredning af viden om, hvad de bedste 10. klasses-centre og efterskoler gør rigtigt i omgangen med de unge, når de har held til at forvandle en skoletræt grundskoleelev til et uddannelsesparat ungt menneske.

Litteratur

- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2009): *Unge uden ungdomsuddannelse lever på offentlig forsørgelse*. www.ae.dk.
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011): *Unge uden uddannelse går en usikker fremtid i møde*. www.ae.dk.
- Dansk Arbejdsgiverforening (2009): *Arbejdsmarkedsrapport 2009: Erhvervsuddannelser – optag, frafald og beskæftigelse*. www.da.dk.
- DEA (2011): *Parat til uddannelse – de unge frafaldstruede og deres uddannelsesrejse*. (september). www.dea.dk.
- Jensen, T.P. & Larsen, B.Ø. (2011): *Unge i erhvervsuddannelse og på arbejdsmarkedet*. AKF-rapport. Anvendt Kommunal Forskning. www.akf.dk.
- Kock, I. (2010): "Unge og ungdomsproblemer". In: Nielsen, J.C.; Sørensen, N-U.; Katzenelson, N. og Lindstrøm, M.D. (red.): *Den svære ungdom – 10 eksperter om unges trivsel og mistrivsel*. Hans Reitzels Forlag.
- Nielsen, J.C.; Sørensen, N-U.; Katzenelson, N. & Lindstrøm, M.D. (2010): *Den svære ungdom – 10 eksperter om unges trivsel og mistrivsel*. Hans Reitzels Forlag.
- Pless, M. (2009): *Udsatte unge på vej i uddannelsessystemet*. Ph.d.-afhandling. DPU, Aarhus Universitet.